

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ЕТИКА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ”
(для спеціалістів)

МАУП

Київ 2005

Підготовлено кандидатом історичних наук *Л. Д. Чекаленко*

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин (протокол № 12 від 20.05.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Чекаленко Л. Д. Навчальна програма дисципліни “Етика в міжнародних відносинах” (для спеціалістів). — К.: МАУП, 2005. — 18 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Етика в міжнародних відносинах”, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета навчальної дисципліни “Етика в міжнародних відносинах” — вивчення основних принципів міжнародного права, на яких побудовано систему міжнародних відносин. Етика міжнародного спілкування, що спирається на принципи й норми поваги та невтручання — основа міжнародного життя України, яка торує свій шлях у складних умовах взаємозалежного світу.

Завдання навчальної дисципліни — дати студентам об’єктивні знання про принципи та форми міжнародних дво- і багатосторонніх відносин, сформувати в них систему уявлень про світ зовнішньополітичних уподобань і пріоритетів. В основу цих знань покладено базисні орієнтири щодо формування дружніх відносин і співпраці між державами відповідно до Статуту ООН і ОБСЄ. Набуті під час вивчення курсу знання сформуують у студентів систему об’єктивних уявлень про норми поведінки суб’єктів міжнародних відносин з найважливіших питань міжнародного життя, сприятимуть практичному опануванню слухачами складної системи міждержавного спілкування, підвищать рівень підготовки спеціалістів у сфері міжнародних відносин.

Набуті знання з етики міжнародних відносин сприятимуть формуванню демократичного світогляду сучасного громадянина України, який торуватиме шлях держави через європейський вимір у міжнародний простір.

Сформована система знань з етики міжнародних відносин включає опанування таких принципів міжнародного життя: відмови в міжнародних відносинах від загрози силою чи її застосування; розв’язання конфліктів мирними засобами; невтручання в справи, що належать до внутрішньої компетенції держав; співпраця держав відповідно до Статуту ООН; рівноправність і самовизначення народів; суверенна рівність держав; сумлінне виконання зобов’язань, прийнятих згідно зі Статутом ООН.

Основні принципи, закріплені у Статуті ООН та інших міжнародних документах, дадуть змогу опанувати юридичні обов’язкові норми поведінки, сприятимуть розвитку аналітичного мислення та формуванню аналітичних навичок щодо подій у зовнішній політиці іноземних держав і України.

Навчальна дисципліна “Етика в міжнародних відносинах” посідає важливе місце серед дисциплін, які викладають у навчальних закла-

дах, де готують спеціалістів із країнознавства та міжнародних відносин. Вона тісно пов'язана з такими курсами, як “Країнознавство”, “Міжнародні організації”, “Зовнішня політика України”, “Міжнародні економічні відносини” тощо.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“ЕТИКА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ”

№ пор.	Назва розділу і теми
	Вступ
	<i>I. Принципи міжнародного права як засади етики в міжнародних відносинах</i>
1	Теоретико-методологічні засади етики міжнародних відносин
2	Принцип відмови в міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування
3	Розв'язання конфліктів мирними засобами
4	Принцип невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держав
5	Співпраця держав відповідно до Статуту ООН
6	Принцип рівноправності та самовизначення народів
7	Принцип суверенної рівності держав
8	Принцип непорушних державних кордонів
9	Принцип поваги до прав людини й основних свобод
	<i>II. Методи реалізації загальновизнаних норм поведінки в міжнародних відносинах: регіональні особливості та практичні результати</i>
10	Механізм реалізації етики міжнародних відносин
11	Європейський напрям інтеграції як феномен етики міждержавних відносин регіону
12	Панамериканізм: сутність і наслідки застосування
13	Простір СНД: синдром вивільнення з пострадянської залежності
14	Африканський світ: закономірності й особливості міждержавного спілкування
15	Етика міждержавних відносин і глобалізація

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“ЕТИКА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ”

Вступ

Мета, завдання і предмет курсу, його місце в системі підготовки фахівців. Структура курсу. Методологічні засади та джерела вивчення дисципліни. Понятійний апарат і основні категорії курсу. Вимоги до студентів і система оцінювання знань і старанності.

Роль навчальної дисципліни у формуванні правової і політологічної освіченості, політичної та духовної культури. Місце і роль етики в міжнародних відносинах у загальній структурі міжнародного співробітництва, зокрема зовнішньої політики України.

І. Принципи міжнародного права як засади етики в міжнародних відносинах

Тема 1. Теоретико-методологічні засади етики міжнародних відносин

Суб'єкти й об'єкти міжнародного права. Основні поняття: держава, об'єднання держав, функції держави, зовнішньополітична і внутрішньополітична діяльність, структура, система міжнародних відносин, договірно-правова база тощо.

Концепції розвитку міжнародних відносин: англо-американська школа; державно-центристські концепції (К. Уолца, С. Хантінгтона, Х. Булла, Г. Моргентау, Дж. Розенау, З. Бжезинського, Ф. Фукуяма та ін.). Питання війни та миру у працях К. Райта; концепція міжнародного конфлікту норвезького дослідника Й. Гал Тунга тощо. Представники ідеалістичного напрямку — теоретики транснаціоналізму, інституціоналізму (школа колективної безпеки). Школа світового суспільства Джона Майора (дослідження ролі світової культури у формуванні державних ідентичностей 1987 р. Феміністська теорія Д. Аддамса, Д. Кампбелла, В. С. Пітерсона.

Література [35; 38; 40; 42; матеріали сайту www.un.org.ua]

Тема 2. Принцип відмови в міжнародних відносинах від загрози силою чи її застосування

Сутність принципу незастосування сили чи загрози силою. Еволюція поняття незастосування. Перший багатосторонній договір, що заборонив війну як національну політику (1928 р., пакт Бріана — Келлога). Трактатування заборони війни Статутом ООН і Заключним актом НБСЄ 1975 р., визначення агресії ООН 1974 р. Поняття універсальності принципу незастосування сили, його мета. Поняття збройної агресії, її визначення ООН 1974 р. Різновиди агресії: пряма й опосередкована. Роль Ради Безпеки ООН у механізмі застосування сили згідно зі Статутом ООН. Система протистояння агресіям і агресорові. Поняття санкцій, їх застосування. Миробудівництво та мирозбереження: зміст понять. Міжнародний кримінальний суд і його кваліфікація агресора. Заборона пропаганди війни як злочину проти людства.

Література [3; 27; 28; 36; 40; матеріали сайту www.un.org.ua]

Тема 3. Розв'язання конфліктів мирними засобами

Закріплення принципу у Статуті ООН. Поняття імперативності. Зобов'язання держав вирішувати конфліктів лише мирними засобами (Статут ООН, Заключний Акт СБСЄ, Пакт Ліги арабських держав, Хартія Організації африканської єдності, Статут Організації американських держав).

Поняття і суть міжнародного конфлікту. Міжнародні конфлікти, як загроза миру й акт агресії. Методи розв'язання конфлікту. Процедури та засоби розв'язання конфлікту, закріплені у статутних документах міжнародних організацій.

Література [6; 7; 9; 10; 30; матеріали сайту www.un.org.ua]

Тема 4. Принцип невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держави

Поняття та сутність суверенітету держави, його еволюція. Доктрина невтручання як міжнародно-правовий принцип; етапи розвитку. Принцип міжнародного невтручання як результат демократизації міжнародних відносин унаслідок розгрому агресивних держав під час Другої світової війни, інституалізації міжнародного спілкування за допомогою утвердження ООН та інших міжурядових структур. Принцип невтручання у статутах ОАД, ОАС, СНД. Принцип невтручання

та зобов'язання держав. Види міжнародної діяльності, які не є втручанням (інспекції, заборони, контроль тощо).

Питання забезпечення прав і свобод людини: механізм забезпечення та принцип невтручання. Взаємозалежність держав у міжнародному регулюванні проблем. Міжнародний Суд ООН, його роль у реалізації принципу невтручання. Інтервенція проти держави як злочин проти людства та миру.

Література [3; 7; 10; 23; 24; 27;28; матеріали сайту www.un.org.ua]

Тема 5. Співпраця держав відповідно до Статуту ООН

Співпраця держав — один з основоположних принципів міжнародного права. Глава IX Статуту ООН, присвячена організації та розвитку міждержавної співпраці. Визначення правових меж міждержавної співпраці незалежно від політичних, економічних і соціальних розбіжностей держав. Сприяння забезпеченню міжнародної економічної стабільності та прогресу, підвищенню добробуту народів (зокрема у країнах, що розвиваються). Співпраця в гуманітарній сфері щодо ліквідації расової дискримінації та релігійної нетерпимості. Співробітництво між державами — IX принцип ОБСЄ. Принцип виконання зобов'язань з міжнародного права.

Поняття про принцип дотримання міжнародних договорів (*pacta sunt servanda*). Обов'язковість виконання зобов'язань. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. та її роль у розвитку міжнародного права. Імперативний характер принципу сумлінного виконання зобов'язань

Література [9; 21; 22; 25; 30; 37; матеріали сайту www.un.org.ua]

Тема 6. Принцип рівноправності та самовизначення народів

Принцип рівноправності, закріплений у Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам (1960 р.). Співвідношення права на самовизначення народу з правом на відокремлення чи порушення територіальної цілісності держави. Міжнародні пакти про права людини 1966 р. Важливість дотримання прав людини — імператив політики Української держави.

Концепція прав меншин (ст. 27) Міжнародного пакту про цивільні та політичні права. Засоби реалізації права народів на самовизначен-

ня в міжнародному праві. Форми національно-культурної автономії як реалізація права на самовизначення в дії. Досвід федералізму в розв'язанні проблем самовизначення народів.

Література [21; 25; 41; 44, матеріали сайту www.un.org.ua]

Тема 7. Принцип суверенної рівності держав

Принцип суверенної рівності держав як такий, що має основоположне значення, оптимальна основа відносин партнерства та конструктивної взаємодії між державами, умова збереження міжнародної стабільності тощо. Застосування принципу суверенної рівності у федеральній державі. Положення концепції суверенної рівності: юридична рівність, користування правом повного суверенітету, повага суб'єктності інших держав, недоторканність територіальної цілісності та політичної незалежності держав, вільне право вибору політичної, економічної та соціальної системи, виконання міжнародних зобов'язань. Суперечності між принципом суверенної рівності та прийнятими правовими установками (наприклад, постійність членів Ради Безпеки ООН). Відмінність між суверенною та рівністю фактичною в міжнародних справах.

Література [17; 21; 33; 43; 44]

Тема 8. Принцип непорушності державних кордонів

Визнання непорушності кордонів Заключним актом Наради з безпеки та співпраці в Європі 1975 р. як запорука стабільності миру й безпеки на Європейському континенті. Застосування принципу непорушності державних кордонів на практиці й у міждержавних договорах (між СРСР і ФРН 1970 р., між ПНР і ФРН 1970 р., між СРСР і Францією 1971 р.). Сутність принципу — відмова від територіальних зазіхань у Європі. Ускладнення щодо поширення принципу на інші континенти.

Принцип територіальної цілісності держав (Заключний акт 1975 р.). Розвиток концепції територіальної цілісності держави. Бандунзька декларація про сприяння загальному миру та співпраці 1955 р. Особливості “бандунзької” формули як утримання від актів агресії чи застосування сили проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави.

Література [21; 25; 30; матеріали сайту www.mid.ru]

Тема 9. Принцип поваги до прав людини й основних свобод

Принципи, що регулюють дотримання прав людини: основоположне значення гідності та цінності прав людської особистості, рівноправність народів, рівноправність чоловіків і жінок, недопущення дискримінації за ознаками раси, статі, мови та релігії. Документи, що захищають права людини: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про цивільні та політичні права 1966 р. тощо. Загальність принципу поваги до прав людини та їх дотримання.

Література [3; 7; 17; 20; 43]

II. Методи реалізації загально визнаних норм поведінки в міжнародних відносинах: регіональні особливості та практичні результати

Тема 10. Механізм реалізації етики міжнародних відносин

Розробка механізму реалізації етичних принципів міжнародного права. Міжнародна договірно-правова система: складові та їх характеристики. Міжнародні структури та принципи реалізації їх настанов. Порада й примус як засоби застосування принципів міжнародного співробітництва. Структури міжнародних організацій із запровадження етики міжнародних відносин.

Література [5; матеріали сайтів: [http:// www.un.org.ua](http://www.un.org.ua); www.mfa.gov.ua. www.mid.ru]

Тема 11. Європейський напрям інтеграції як феномен етики міждержавних відносин регіону

Значення інтеграційних процесів у розвитку системи міжнародних відносин. — Перші кроки повоєнної європейської інтеграції; Спільний ринок і його роль в об'єднаній Європі. Структура керівних органів Європейського Союзу. Європейська та національна ідентичність: конфлікт і гармонія. Суверенітет держави та наддержавність міжнародних структур. Механізм запровадження етики міжнародних відносин у Європейському Союзі. Реформування судочинства в Україні — крок до етичних норм Євросоюзу.

Література [11; 12; 16; 21; 29; 32; 40; матеріали сайту www.eu.org]

Тема 12. Панамериканізм: сутність і наслідки застосування

Поняття наддержави і міжнародної спільноти. Баланс сил та інтересів. Етика переходу від біполярної до однополярної чи поліполярної системи. Застосування сили й тероризм. Країна-наддержава: можливі напрями розвитку. Тероризм як прояв крайнього націоналізму. Трансформація проблеми тероризму після 11 вересня 2001 р. “Зіткнення цивілізацій” Самуеля Хантінгтона: принцип незастосування сили. Панамериканізм і держави, що “падають”. Війна в Іраку як виклик постбіполярній системі та передумова нового світоустрою. Руйнування системи міжнародної безпеки ООН і системи міжнародної співпраці. Міжнародний тероризм і реакція США та міжнародної спільноти. Нові риси сучасних міжнародних відносин.

Література [1; 2; 4; 14; 23; 25; 26; 35]

Тема 13. Простір СНД: синдром вивільнення з пострадянської залежності

Ідентифікаційні процеси в системі СНД. Інституалізація утворень на просторі СНД. ЄврАзЕС — ГУУАМ: перспективи існування. Принципи міждержавних відносин у межах Співдружності. Субрегіональні організації простору СНД. Формування політичних, економічних і воєнних об'єднань держав. Поглиблення європейських інтеграційних процесів. Вироблення та застосування механізмів запобігання конфліктам і війнам. Превентивна дипломатія та її реалізації на практиці.

Від СРСР до СНД: ідея різних швидкостей. Доктрини обмеженого суверенітету, наддержавності, залізної зависи, двох таборів, світової побудови соціалізму, експорту революції.

Література [30; 34; 44–46; матеріали сайтів: www.gazetasng.ru; www.sic.ru]

Тема 14. Африканський світ: закономірності й особливості міждержавного спілкування

Особливості регіонального сприйняття етичних моделей міжнародних відносин. Застосування права на самовизначення народів на практиці. Рік Африки та його наслідки. Політика ООН у розв'язанні африканських викликів.

Література [3; 20–22; 31; 33; 35]

Тема 15. Етика міждержавних відносин і глобалізація

Від біполярного до монополярного світу: пошук причин і обґрунтування гіпотез. Нова політична карта світу. Глобальна демократична хвиля 80–90-х років ХХ ст. Планетарний характер світових проблем. Кризові питання навколишнього середовища, природних і людських ресурсів. Енергозабезпечення, продовольча безпека, демографічні зсуви, нові виклики сучасності.

Суть і походження явища глобалізації. Глобалізація й етика міжнародних відносин. Основні причини загальносвітових проблем і методи їх вирішення.

Форми й методи функціонування багатосторонньої дипломатії. Інформаційно-комунікативна функція дипломатії.

Література [4–6; 8; 18; 19; 21; матеріали сайту www.yuschenko.com.ua]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Теоретичні засади етики міжнародних відносин.
2. Нормативний зміст принципу незастосування сили та погрози силою.
3. Значення та зміст принципу розв'язання суперечок мирними засобами.
4. Поняття внутрішньої компетенції держав. Принципи міжнародних відносин.
5. Принцип співпраці в міжнародному праві. Особливості рівноправних відносин, великодержавності, політичної й економічної залежності.
6. Поняття самовизначеності. Принцип рівноправності та самовизначення народів.
7. Поняття держави, її прав і обов'язків. Специфіка суверенної рівності держав.
8. Сумлінність дотримання міжнародних зобов'язань.
9. Схожість принципів непорушності кордонів і територіальної цілісності держав та розбіжності між ними.
10. Значення принципу поваги до прав і основних свобод людини в сучасному міжнародному праві.
11. Сутність державного суверенітету. Характеристики й особливості збереження.

12. Поняття суб'єкта і об'єкта міжнародного права.
13. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. та її роль у розвитку міжнародного права.
14. Зіставте положення визнання де-факто і де-юре.
15. Сутність правонаступності держав.
16. Система міжнародно-правової бази відносин.
17. Міжнародні договори: припинення або денонсація договорів.
18. Захист прав людини: сутність і напрями.
19. Поняття громадянства, порядок набуття громадянства. Громадянство України.
20. Інші категорії населення, що потребують міжнародного захисту (апатриди, політичний притулок, міжнародно-правовий статус біженців, права трудящих-мігрантів).
21. Населення держави, народ, нація, етнос: права й обов'язки.
22. Засоби реалізації права народів на самовизначення в міжнародному праві.
23. Поняття державної території та кордонів.
24. Глобальні проблеми людства, методи їх вирішення.
25. Універсальна міжнародна організація ООН і її роль у дотриманні етики міжнародних відносин.
26. Поняття мирозбереження та миробудівництва.
27. Система міжнародної безпеки: характеристика та складові.
28. Практика застосування ОПМ та їх значення.
29. Засоби вирішення міжнародних конфліктів.
30. Види санкцій і порядок їх застосування.
31. Міжнародний суд ООН як вища інстанція до розв'язання спорів.
32. Міжнародний трибунал: практика застосування.
33. Клуб ядерних держав: ядерна політика України.
34. Статут ООН.
35. Заключний Акт СБСС.
36. Пакт Ліги арабських держав.
37. Хартія Організації африканської єдності.
38. Статут Організації американських держав.
39. Держави, що не відбулися (failed states), їх права за міжнародним правом.
40. Право гуманітарного втручання як складова етики міжнародних відносин.

41. Європейський напрям інтеграції як феномен етики міждержавних відносин регіону.
42. Перші кроки повоєнної європейської інтеграції: спільний ринок і його роль в об'єднаній Європі.
43. Структура керівних органів Європейського Союзу.
44. Європейська та національна ідентичність: конфлікт і гармонія.
45. Суверенітет держави та наддержавність міжнародних структур.
46. Поняття глобалізації та її вплив на формування етики міжнародних відносин.
47. Баланс сил та інтересів.
48. Етика міжнародних відносин переходу від біполярної до однополярної чи поліполярної системи.
49. Застосування сили й тероризм. Тероризм як прояв крайнього націоналізму.
50. Панамериканізм: сутність, можливі напрями розвитку.
51. Війна в Іраку й етика міжнародних відносин.
52. Югославський сценарій і його наслідки.
53. Руйнування системи міжнародної безпеки ООН і системи міжнародної співпраці.
54. Нові риси сучасних міжнародних відносин.
55. Етика міжнародних відносин у межах СНД.
56. Формування СНД і перспективи.
57. Вироблення та застосування механізмів запобігання конфліктам і війнам.
58. Превентивна дипломатія та її реалізація.
59. Від СРСР до СНД: ідея різних швидкостей.
60. Доктрини обмеженого суверенітету, наддержавності.
61. Ідеї залізної завіси, двох таборів, світової побудови соціалізму, експорту революції: наслідки для етики міжнародних відносин.
62. Особливості регіонального сприйняття етичних моделей міжнародних відносин.
63. Африканські дилеми та їх розв'язання міжнародною спільнотою.
64. Значення дотримання суб'єктами міжнародного права етики міжнародних відносин.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бжезинский З.* Великая шахматная доска. — М.: МО, 1998.
2. *Бжезинский З.* Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство: Пер. с англ. — М.: МО, 2004.
3. *Бруз В. С.* ООН і врегулювання міжнародних конфліктів // ООН у системі міжнародних відносин. — К.: Либідь, 1995.
4. *Булгаков В.* Геополітична реальність — виклик часу // Віче. — 1997. — № 12.
5. *Введение в теорию международных отношений: Учеб. пособие /* Отв. ред. А. С. Маныкин. — М.: Изд-во МГУ, 2001.
6. *Гаджиев К. С.* Введение в геополитику. — М., 2001.
7. *Гали Б. Б.* Повестка дня для мира. — Нью-Йорк, 1992.
8. *Горбунов Ю. С.* К вопросу о классификации терроризма // Моск. журн. междунар. права. — 1993. — № 1.
9. *Дипломатический словарь: В 3 т.* — М., Л.
10. *Дипломатичний вісник / Видання Дипломатичної академії при МЗС України за 2001–2004 рр.*
11. *Европейский Союз на пороге XXI века.* — М.: Эдиториал УРСС, 2001.
12. *Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002–2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України, 30 квіт. 2002 р. // Уряд. кур'єр.* — 2002. — 4 черв. — С. 5–12.
13. *Иванов И.* Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. — М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002.
14. *Киссинджер Г.* Дипломатия. — М., 1994.
15. *Концепція (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України “Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України” // Голос України.* — 1997. — 4 лют.
16. *Копійка В., Шинкаренко Т.* Європейський Союз: заснування, етапи становлення. — К., 2001.
17. *Курс международного права: В 7 т.* — М.: Наука, 1990. — Т. 4.
18. *Макаренко Є. А.* Політичні і економічні пріоритети інформаційного суспільства: аналітичний огляд міжнародних глобальних

- процесів // Вісн. Київського ун-ту. Міжнародні відносини. — 2000. — № 17.
19. *Маньковский Г. М., Ревин В. Г.* Характеристика терроризма и некоторые направления повышения эффективности борьбы с ним // Государство и право. — 1997. — № 8.
  20. *Мацейко Ю. М.* Историчний досвід реформування ООН і сучасність // ООН у системі міжнародних відносин. — К.: Либідь, 1995.
  21. *Международное право.* — М.: МО.
  22. *Международные отношения: социологические подходы / Рук. авт. кол. П. А Цыганков* — М.: Гардарики, 1998.
  23. *Мировое политическое развитие: век XX / Н. В. Загладин, В. Н. Дахин, Х. Т. Загладина, М. А. Мунтян.* — М., 1995.
  24. *Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945–1970 рр.).* — К.: Либідь, 1999.
  25. *Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 рр.).* — К.: Либідь, 2001.
  26. *Нові міжнародні реалії: виклик глобального тероризму // Матеріали круг. столу. Київ, 11 жовт. 2001 р.* — К., 2001.
  27. *ООН. Основные факты: Пер. с англ.* — М., 2000.
  28. *Основні напрями зовнішньої політики України // Політика і час.* — 1993. — № 7. — С. 94–96; *Уряд. кур'єр.* — 1993. — 24 лип.; *Голос України.* — 1993. — 3 лип.
  29. *Парламентські вибори в Європейському Союзі.* — К., 2002.
  30. *Регіональні організації: Посібник / Відп. ред. Б. І. Гуменюк.* — К., 2003.
  31. *Реформы в условиях переходной экономики (теория и практика стран СНГ, Африки, Азии и Латинской Америки): Материалы междунар. науч. конф. Киев. 13–15 дек. 1995 г.* — М., 1996.
  32. *Рішення Державної ради з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України № 2. Про схвалення Плану дій Україна — НАТО та затвердження Цільового плану Україна — НАТО на 2003 р. (6 лют. 2003 р.) // www.president.gov.ua*
  33. *Современные международные отношения.* — М.: МО, 2001.
  34. *Содружество Независимых Государств.* — М., 1996.

35. *Стратегия* национальной безопасности США в следующем столетии // Зарубежное военное обозрение. — 1997. — № 6.
36. *Стратегічна панорама* (усі номери www) // niisp.gov.ua
37. *Тенденции* мировой экономики: дискуссии о развитии. — К., 1999.
38. *Теория* международных отношений на рубеже столетий / Под ред. К. Буса и С. Смита: Пер. с англ. — М.: Гардарики, 2002.
39. *Теория* международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. — М.: Гардарики, 2002.
40. *Топорнин* Б. Н. Европейское право: Учебник. — М.: Юристъ, 1999.
41. *Українське державотворення*. Невитребуваний потенціал / О. М. Мироненко Ю. І., Римаренко та ін. — К., 1997.
42. *Уроки 11 вересня*: проблеми глобальної, регіональної та національної безпеки // Матеріали круглого столу: Київ, 23 квіт. 2002 р. — К.: НППМБ, 2002.
43. *Хантингтон* С. Столкновение цивилизаций // Политические исследования. — 1995. — № 1.
44. *Цыганков* П. А. Международные отношения. — М., 1996.
45. *Чекаленко* Л. Д. Зовнішня політика і безпека України. — К.: НППМБ, 2004.
46. *Чешков* М. А. Россия в мировом контексте (глобальная общность человечества) // Мир России. — 1997. — Т. 4. — № 1.
47. *Щетинин* В. Д. Экономическая дипломатия. М., 2001.

Додаткова (оригінали)

Уолц К. Н. Человек, государство и война: теоретический анализ // Теория международных отношений: Хрестоматия. — С. 93–110. Оригінал: Waltz K. N. Man, the State and War: A Theoretical Analysis. — N. Y.: Columbia University Press, 1959. — P. 159–186.

Розенау Дж. К исследованию взаимопересечения внутривосточной и международной систем // Теория международных отношений: Хрестоматия. — С. 172–183. Оригінал: *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems* / Ed. J. Rosenau. Princeton Center of International Studies. The Free Press. — New York Collier -Macmillan Limited. London, 1969.

Моргентау Г. Политические отношения между нациями: борьба за власть и мир // Теория международных отношений: Хрестоматия. — С.72–92. Оригинал: Morgenthau H. J. Politics Among Nations // The Struggle for Power and Peace. — N. Y., 1961.

Булл Х. Теория международных отношений: пример классического подхода // Теория международных отношений: Хрестоматия. — С. 187.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Етика в міжнародних відносинах”	4
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Етика в міжнародних відносинах”	5
Питання для самоконтролю	11
Список рекомендованої літератури	14

Відповідальний за випуск *Н. Г. Потапенко*
Редактор *С. Г. Агдасва*
Комп'ютерне верстання *М. І. Фадєєва*

Зам. № ВКЦ-2261

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП